

## בא ג

אע"פ שאינו שואלך, אין לי אלא בזמן שיש לו בן, בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת"ל ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה, און דער רמב"ם איז מוסיף, "רוצה לומר שהוא צוה לזכרו כמו שאמר זכור את יום השבת"<sup>10</sup> — ד.ה. אז פון פסוק "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" לערנט מען אפ, אז מצות זכירת יצי"מ איז דא אויך "בינו לבין עצמו" — אפילו ווען ס'איז ניטא קיין בן השואל<sup>11</sup> — און דערויף איז דער רמב"ם מוסיף אלס הוכחה, "רוצה לומר כו' כמו שאמר זכור את יום השבת", אז כשם ווי דער חיוב זכירת יום השבת איז (אויך) בינו לבין עצמו, אזוי איז אויך ביי "זכור את היום הזה".

לפ"ז איז לכאורה משמע, אז דאס איז אויך כוונתו אין ספר היד אין דעם וואס ער פארגלייכט די מצוה פון "זכור את היום הזה" צו "זכור את יום השבת" (אז ער איז מחוייב אויך בינו לבין עצמו), ווי ס'איז לכא' אויך משמע פון המשך הלשון: "ומנין שביליל חמשה עשר תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה כו' מונחים לפניך. ואף

א. וועגן דער מצוה פון סיפור ביצי"מ בליל פסח, זאגט דער רמב"ם: "מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר זכור את יום השבת".

שטעלן זיך מפרשי הרמב"ם: (א) וואס מיינט דער רמב"ם מיט "כמו שנאמר זכור את יום השבת" — וואס איז ניט מספיק אין דעם ציווי "זכור את היום הזה", וואס דאס לערנט מען ארויס פון דעם פארגלייך מיט "זכור את יום השבת"? (און ב) אויב מ'מוז יע אַנקומען צו דעם פארגלייך מיט זכירה ביי שבת — וואו איז דער מקור אויף דעם?

ב. אין ספר המצות ברענגט דער רמב"ם: "ולשון המכילתא מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך בנך אתה מגיד לו כו' ת"ל והגדת לבנך

(1) ה'ל' חמץ ומצה רפ"ו.

(2) פרשתנו יג, ג.

(3) יתרו כ, ח.

(4) במ"מ לרמב"ם שם: זה מבואר במכילתא ומבואר ג"כ בערבי פסחים (דף קטו). אבל במכילתא לפנינו ליתא (וראה לקמן בפנים), ובערבי פסחים (קו, ב) לא בא לימוד יצי"מ משבת בגז"ש דזכור, אלא להיפך — גז"ש דזכור ללמוד שבת מיצי"מ, שצריך לזכור יצי"מ בקידוש היום כתיב הכא למען תזכור את יום וכתבי התם זכור את יום השבת לקדשו, וכמו שהקשה ביד איתן לרמב"ם שם.

(5) מ"ע קנז.

(6) הובא גם במגדל עוז לרמב"ם. וראה לקמן סעיף ד.

(7) והוא במכילתא דרשב"י לפנינו עה"פ.

(8) פרשתנו שם, יד.

(9) פרשתנו שם, ח.

(10) כ"ה בשהמ"צ לפנינו, ובהוצאות הר"ח העליר ור"י קאפח הובאה גם תיבת "קדשו" מהכתוב, והלשון שם הוא כשינויים קלים.

(11) וכן פ' במנחת מצוה כא בתחלתה בפ' דברי הרמב"ם. וראה קרית ספר לרמב"ם שם.

(\*) אלא שבמנ"ח שם — דמפסוק והגדת הוא דוקא אם יש לו בן או אחר עמו לספר, אבל אם הוא ביחודי אינו מצוה, ע"כ הביא הפוסק דזכור דגם בפ"ע מצוה להזכיר, ובשהמ"צ שם ממכילתא "בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת"ל ויאמר משה כו' זכור כו'".

אָבער אין ספר היד, וואו דער לימוד פון פסוק „זכור את היום הזה“ איז דער איינציגער מקור להחיוב פון סיפור ביצימ — מהיכא תיתי צו לערנען אז דער פסוק מיינט לבן (דוקא) און ער זאל דערפאר דארפן ברענגען א הוכחה פון זכירת שבת אז דאס מיינט אויך „בינו לבין עצמו“?

ד. דער מגדל עוז ברענגט לשון המכילתא הנ"ל און איז דערנאך מסיים: וכתב ר"מ ז"ל בספר המצות שלו שהוא צוה בזכירתו בזמנו (זכור את היום הזה ר"ל שהוא צוה לזכרו) כאמרו זכור את יום השבת. עכ"ל.

עפ"י י"ל אז דאס איז אויך דער פשט אין דער הלכה הנ"ל בספר היד: דער רמב"ם לערנט ארויס פון פסוק „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים“ אז ס'איז דא א מ"ע מיוחדת לספר ביצימ אין דעם טאג ווען דאס איז פארגעקומען (נוסף אויפן חיוב זכירת יצימ שבכל השנה)<sup>13</sup> וואס מ'לערנט אפ<sup>14</sup> פון „למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך“<sup>15</sup>, און אויף דעם ברענגט ער די הוכחה<sup>16</sup> „כמו שנאמר זכור את יום השבת“, וואס דארטן איז די זכירה ביום זה עצמו<sup>17</sup>.

[און נאכדעם איז דער רמב"ם ממשיך<sup>18</sup> „ומנין שבליל חמשה עשר“ —

על פי שאין לו בן, אפי' חכמים<sup>12</sup>. וואס בפשטות מיינט עס, אז דער מקור אויפ'ן דין „ואף על פי שאין לו בן“ איז פון דעם פריער געבראכטן פסוק „זכור את היום הזה“, וואו עס ווערט ניט דערמאנט „בן“ וכדומה.

ג. ס'איז אָבער שווער זאָגן אז דאָס איז דער (גאנצער) טעם וואָס דער רמב"ם איז מוסיף „כמו שנאמר זכור את יום השבת“, וואָרום פונעם לשון פון דעם פסוק גופא „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים“ (וכנ"ל, אז ווי-באלד עס ווערט ניט דערמאנט „בן“ און אפילו ניט „אחרים“) איז פאַרשטאַנדיק, אז דער חיוב הזכירה איז אויך בינו לבין עצמו; און ווי מ'זעט דאָס אין מכילתא גופא, אז דאָרט ברענגט זיך ניט דער פסוק „זכור את יום השבת“.

בשלמא אין ספר המצות, קען מען נאך פאַרשטיין פאַרוואָס דער רמב"ם קומט אָן צו זכירת שבת — היות אז דער לימוד הזכירה דיצימ פון „זכור וגו'" קומט אַלס הוספה — אָבער התחלת (ועיקר) הלימוד איז דאָרט (און אין דער מכילתא וואָס ער ברענגט) פון „כי ישאלך בנך“ (און) „הגדת לבנך“<sup>13</sup>, דאָרף ער דעריבער באַוואַרענען אז דער פסוק „זכור את היום הזה“ מיינט אַ זכירה וואָס איז ניט פאַרבינדן מיט (כי ישאלך בנך ו)הגדת לבנך, נאָר ווי ביי זכירת שבת, אז אויך בינו לבין עצמו איז דאָ דער חיוב מצות זכירת יצימ;

(13) אבל לא נמנה כמצוה בפ"ע במנין המצות. וראה צ"ח ברכות יב, א (ד"ה מזכירין). מנ"ח שם. ועוד.

(14) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג.

(15) ראה טו, ג.

(16) שהרי לדעת רש"י (פרשתנו עה"פ) למדין מהכתוב זכור את היום הזה ש.מזכירין יצימ בכל יום. וראה בהנמסן בהערה הבאה.

(17) וכן מפרש בגבורות ה' למהר"ל פ"ב.

(18) ולהעיר מהלשון בגבורות ה' שם, שכתב „ושם פירשו זכור את היום לקדשו בשבת עצמו“.

(12) אבל להעיר מרמב"ם הוצאת פרענקל שם, שבכתי' יתמן „מונחים לפניך“ הוא סיום ההלכה, וואָף על פי שאין לו בן מתחילה הלכה בפ"ע.

(13) וכלשונו שם: „והכתוב שבא על הציווי הזה הוא אמרו והגדת לבנך ביום ההוא ובא הפירוש כו". ועדי' במנין המצות שבריש ספר היד הביא רק הכתוב והגדת לבנך.

דעם וואָרט „לקדשו“<sup>26</sup> — איז] ניט מובן:

אויב אויף אַפּלערנען די מצות עשה מיוחדת — האָט דער רמב"ם בכלל ניט געדאַרפט ברענגען דעם לימוד „שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים“ (און דערפאַר דאַרפן מוסיף זיין די הוכחה „כמו שנאמר זכור את יום השבת“) — דעם פסוק פון וואָנעט מלערנט אַרויס דעם חוב אין דעם זמן פון ליל חמשה עשר בניסן ברענגט ער דאָך גלייך לאח"ז „והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה“?

ה. ונראה לומר אז דער מקור דברי הרמב"ם איז פון שמור"ר<sup>27</sup> בפרשתנו (ווי אַנדערע מפרשים<sup>28</sup> זאָגן), וואָס דאַרט גלייכט מען צו די זכירה דיצי"מ צו דער זכירה דשבת, וז"ל: הזהר לישראל כשם שבראתי את העולם ואמרתי להם לישראל לזכור את יום השבת זכר למעשה בראשית שנאמר זכור את יום השבת, כך היו זוכרים הנסים שעשיתי לכם במצרים וזכרו ליום שיצאתם משם שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים.

מ'דאַרף אָבער פאַרשטיין: דער ספר היד איז דאָך אַ ספר וואָס זיין ענין איז הלכות און ניט סתם מעתיק זיין דרשות רז"ל — וואָס איז די הלכה אין סיפור

וואָרום<sup>19</sup> מצד דעם לימוד פון „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים“ הנ"ל וואָלט מען געקענט זאָגן אז די מצוה איז תיכף בכניסת החג<sup>20</sup> אָדער<sup>21</sup> גאָר מבעוד יום<sup>22</sup>, דעריבער איז ער ממשיך און ברענגט דעם פסוק „והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה בשעה שיש מצוה ומרור מונחים לפניך“, אז דער חיוב ההגדה איז „בליל חמשה עשר“.

דאָס איז אָבער ניט מספיק, וואָרום לפ"ז, איז [נוסף אויף דעם אז דער הכרח ביי שבת גופא אז די זכירה דאַרף זיין ביום השבת עצמו, איז לכאורה פון וואָרט „לקדשו“<sup>23</sup> וואָס שטייט נאָך „זכור את יום השבת“<sup>24</sup> — איז אויב (נאָר) דאָס וואָלט דאָ געווען כוונת הרמב"ם וואָלט ער דאָך אויך געדאַרפט מעתיק זיין<sup>25</sup>

כשהשבת נכנס וכך יש לפרש זכור את היום הזה, היינו בכניסת חג המצות יש לזכור את היום. וצע"ק. וראה לקמן הערה 20, 22.

(19) וכן מוכח לכאורה להגירסא בהרמב"ם (הוצאה הנ"ל): ומנין שבבילה.

(20) כלשון הרמב"ם הל' שבת רפכ"ט: וצריך לזכרה בכניסתו. וראה הגהות בני בנימין לרמב"ם הל' חרי"מ כאן.

(21) ואולי י"ל (גם) להיפך, שמהכתוב „זכור את היום הזה“ הי' אפשר לומר, שמקיימו גם ביום ט"ו ניסן, ובפרט שביום היתה היציאה, ולכן הוצרך להוסיף „ומנין ש(רק) בליל ט"ו כו“.

(22) כמו בקידוש היום שכתב הרמב"ם (הל' שבת שם הי"א) יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום . . שמצות זכירה לאמרה כו'.

(23) ראה רמב"ם הל' שבת רפכ"ט. וראה גבורות ה' שם מה שהקשה בדברי הרמב"ם.

(24) ולהעיר דזכור את יום השבת גופא, פירשוהו בכ"מ שמצוה לזכור בכל ימי השבוע (ראה מכילתא, רשי' ורמב"ן עה"פ יתרו שם. ועוד).

(25) להעיר שברמב"ם (הוצאה הנ"ל) הביא מכת"י ודפוס א' ברמב"ם, שנוספה תיבת „לקדשו“. וראה לעיל הערה 10 הגי' בסהמ"צ גם תיבת „לקדשו“.

(26) ועפ"ז מובן הדוחק בפי' האור שמח לרמב"ם שם שכוונת הרמב"ם: כמו שמן התורה לקדש ומדברי סופרים לזכור על היין וכי לית לי' יין מקדש אריפתא, כן הוא כאן מצוה מן התורה לזכור הנסים ולספר אותם ורבנן תקנו על היין וכי לית לי' יין אומר ההגדה על הפת כמוש"כ בפרק ח' הי"ב — כי לפי' הו"ל להעתיק גם תיבת „לקדשו“, שמהו הוא (כל) הלימוד.

(27) פ"ט, ז.

(28) יד איתן לרמב"ם שם.

ביצי"מ וועלכע מען לערנט אפ פון דער השוואה הנ"ל?

דער ביאור בזה<sup>28</sup>: אין דער הלכה וועגן זכירת יצי"מ איז כוונתו של הרמב"ם צו מפרש זיין, דעם שינוי בתוכן החיוב פון דער מצות זכירת יצי"מ בליל ט"ו ניסן לגבי מצותה א גאנץ יאר:

די הוספה אין דער מצוה בליל חמשה עשר בניסן איז ניט (נאָר) אין דעם וואָס בכל השנה איז די מצוה „להזכיר יציאת מצרים”<sup>29</sup> (ס'איז גענוג אַ זכירה בעלמא) און בט"ו ניסן איז די מצוה „לספר”<sup>30</sup> — באריכות כו"י, נאָר ס'איז אַ חילוק אין דעם תוכן ומהות המצוה — הזכירה:

בכל ימות השנה איז מספיק „להזכיר יציאת מצרים” — די זכירה אַז אידן זיינען אַרויס פון (שעבוד) מצרים; אָבער בליל פסח איז די מצוה (ניט נאָר — די יציאה ממצרים, נאָר) „לספר” בניסים ונפלאות כו"י — די נסים ונפלאות וואָס דער אויבערשטער האָט געטאָן אַרויס-נעמענדיק אידן פון מצרים.

<sup>28</sup> ראה עוד ביאור — שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ה.

<sup>29</sup> לשון הרמב"ם הל' ק"ש שם.

<sup>30</sup> ועד"ז הוא לשון הרמב"ם בהמצות בהכותרת דהל' חו"מ, „לספר” ביציאת מצרים באותו הלילה (וכי' לשון אדה"ז ריש הל' פסח). ועד"ז במנין המצות בריש ספר היד ובסהמ"צ שם.

<sup>31</sup> כמש' בהגדת מעשה נסים (לבעל חור"ד) בפתיחה. שבת פסח. סי' מהרי"ד. מלבי"ם פרשטנו יג, ח. וראה מנ"ח שם (וראה הגש"פ (קה"ת) פי' מצוה עלינו לספר כו' (בהוצאות תשל"ג ואילך — ע' טו).

וכן משמע דעת אדה"ז שהמצוה בהגדה וסיפור בליל פסח הוא לעיבובא, מדהקשה על תירוץ הרי"ף (הובא באבודרהם) בזה שאין מברכים על סיפור יצי"מ „שיצא בברכת הקידוש שזכר בו יצי"מ” ותירוץ הרשב"א — הובא באבודרהם שם — (להיות כי מספיקה זכירה כל דהו"), כי בליל פסח הוי צ"ל הגדה וסיפור (הובא בהגש"פ (קה"ת) שם).

און דאָס לערנט מען אָפּ פון דער השוואה צו „זכור את יום השבת”: אין פסוק „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים” איז ניט מפורש ומודגש אַז אין דער זכירה בליל) פסח דאָרף זיין דער „לספר” בניסים ונפלאות כו"; באַוואָרנט דעריבער דער רמב"ם, אַז דער „זכור” דאָ איז „כמו שנאמר זכור את יום השבת”, וואָס זכירת שבת איז זכר למעשה בראשית (וכמש"נ<sup>32</sup> בהמשך צו זכור את יום השבת „כי ששת ימים עשה ה' גו'”), וכלשון<sup>33</sup> המדרש הנ"ל: „כשם . . . לזכור את יום השבת זכר למע"ב . . . כך היו זוכרים הנסים כו'”.

ו. בעומק יותר יש לומר, אַז די השוואה צו „זכור את יום השבת” איז ניט נאָר אַ מקור אויף דעם חיוב „לספר” בניסים ונפלאות כו'”, נאָר אויך אַ הקדמה צו די ווייטערדיקע הלכות אין דעם פרק.

ובהקדים דברי הרמב"ם אין אָנהויב הל' שבת: „שבתה בשביעי ממלאכה מצות עשה שנאמר<sup>34</sup> וביום השביעי תשבות וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה כו'”. ד.ה. אַז ביי שבת זיינען דאָ צוויי ענינים — סיי אַן ענין דשלילה, ל"ת (איסור מלאכה); סיי אַן ענין דחיוב, עשה (שובת זיין).

פון דעם וואָס דער רמב"ם הויבט אָן הל' שבת מיט דער מ"ע (אע"פ אַז רובם ככולם פון הלכות שבת זיינען אינעם ענין פון איר מל"ת — אין די פרטי המלאכות, די ל"ט אבות מלאכות ותולדותיהם כו') איז מובן, אַז דער עיקר פון שמירת שבת איז ניט דער ענין

<sup>32</sup> יתרו שם, יא.

<sup>33</sup> ועפ"ז מתורצת האריכות במדרש זה.

<sup>34</sup> משפטים כג, יב.

דאס וואס דער טאג איז אנדערש פון אנדערע טעג<sup>40</sup> דערמיט וואס ער איז מושלל פון מלאכה, נאָר (אויך) מיט דעם וואס ער האָט אין זיך אַן ענין חיובי — „וינת ביום השביעי“, וכמרוז<sup>41</sup> אַז „הי העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה“<sup>42</sup>.

און דאָס דריקט זיך אויס אין זכירת שבת, ובלשון הרמב"ם<sup>43</sup>: זכרהו זכירת שבת וקידוש.

ח. ועפ"י י"ל אַז דאָס איז אויך כוונת הרמב"ם מיט דער השוואה פון זכירת יצי"מ צו זכירה דשבת, אַז אויך אין דעם סיפור ביצי"מ איז דער עיקר — דער ענין חיובי שבת.

והביאור בזה: ביי יציאת מצרים האָבן זיך ביי די בני" אַז אויפגעטאָן צוויי זאָכן: (א) ביטול ויציאה פון שעבוד און רשות מצרים; (ב) דאָס וואָס זיי זיינען געוואָרן בני חורין (ברשות עצמם).

ובדוגמא ווי דאָס איז ביי דער יציאה ושחרור פון יעדן עבד: (א) דער ביטול השעבוד פון אדון, ער ווערט נפקע מרשותו ובעלותו, (ב) דאָס וואָס ער איז קונה עצמו אַלס בן חורין<sup>44</sup>.

[צוויי לגמרי באַזונדערע ענינים — ווי מ'געפינט ביי דער יציאה פון אַן עבד ביובל, אַז די צוויי ענינים ווערן אויפ-

ההעדר והשלילה פון מלאכה, נאָר דער ענין חיובי — „העשה מנוחה ולא ביטול מלאכה“<sup>35</sup>. וואָס אין דעם איז דאָ אַ נפק"מ אויך להלכה (ווי דער ראַגא"טשאַווער איז אין דעם מבאר<sup>36</sup>).

ז. ויש לומר, אַז די צוויי ענינים — דער ענין שלילי וענין חיובי שבשבת — קומען פון די צוויי פרשיות און פסוקים וואָס שטייען ביי שבת:

(א) במעשה בראשית — „וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו“<sup>37</sup> — דאָס וואָס אין דעם טאָג איז געווען די שביתה והעדר המלאכה.

(ב) באַ מתן תורה — בהמשך צו „זכור את יום השבת“<sup>38</sup> „כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו“ — די אויס-געטיילטקייט פון שבת איז ניט (נאָר) דערמיט וואָס דעמאָלט האָט זיך געענ-דיקט די מעשה בראשית, דער „ששת ימים) עשה ה'“, „וישבות .. מכל מלאכתו“, נאָר (נאָכמער) ווייל — „וינח ביום השביעי“<sup>38</sup> —

און בהתאם לזה איז אויך דער אויפטון פון „זכור את יום השבת“, די זכירה פון שבת<sup>39</sup>: גדרה וענינה איז דער ענין חיובי פון שבת — ניט (נאָר) דערמאָנען

(40) להעיר מלשון הרמב"ם בסהמ"צ מ"ע קנה: נזכיר בם .. וקדוש היום ומעלתו והבדלו משאר הימים הקדומים ממנו והבאים אחריו.  
(41) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א ד"ה ויכל (וראה ב"ר פ"י, ט). הובא בצפ"ע הנ"ל הערה 35.

(42) ולהעיר מרא"ם וגו"א בפרש"י בראשית שם.  
(43) ה"ל שבת רפכ"ט.  
(44) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 47.  
(45) ראה גיטין לח, ב, נב, א. ולהעיר מצפ"ע ה"ל מתנות עניים פ"ט ה"ט. ועוד.

(35) ל' הצפ"ע ה"ל שבת רפכ"א.

(36) שם. ובפר"א מה"ל שבת. וראה שו"ת צפ"ע דווינסק ח"ב סכ"ג. וראה „לאור ההלכה“ (להרש"י זיו) ע' ר"ג ואילך.

(37) בראשית ב, ב"ג.

(38) ולהעיר מפרש"י יתרו שם. כביכול הכתיב בעצמו מנוחה.

(39) להעיר משאילתות בתחלתו. תנחומא בראשית ב. וראה נמוקי מהרא"י לרמב"ם ה"ל שבת רפכ"ט.

און דערפון קומט אַרויס, ווי דער רמב"ם איז ממשיך<sup>48</sup>, אַז „חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים“ אין אַן אופן אַז „כאלו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדת“ — מאַז געוואָרן בני חורין — „ולפיכך כשסועד אדם בלילה הזה . . מיטב דרך חירות“, די הנהגה פון לילה זה דאַרף זיין ווי אַ בן חורין — „דרך חירות“<sup>49</sup>.

ט. ויש לומר אַז אויך דאָס נעמט דער רמב"ם אַרויס פון דעם מדרש הנל — פון סיום לשון המדרש „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים“ למה כי בחזק יד הוציאך ה' ממצרים:

דאָס וואָס מ'האַט געדאַרפט אַנקומען צום „חזק יד“ — אַ פעולה מיוחדת פון אויבערשטן (די נסים ונפלאות כו') ביי יציאת מצרים, איז ניט (אַזוי) צוליב דער שלילה, דער אַרויסגיין פון שעבוד מצרים — וואָרום די גזירה איז דאָך מלכתחילה געווען „ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה“<sup>50</sup>, און גלייך ווי עס האָט זיך געענדיקט די „ארבע מאות שנה“ האָבן אידן בדרך ממילא גע-דאַרפט אַרויסגיין פון (שעבוד) מצרים — נאָר צוליב דעם ענין חייב, צו מאַכן אידן פאַר בני חורין, אַן אויסגע-טיילטער פאַלק — בני חורין. כל זמן

געטאָן אין צוויי באַזונדערע זמנים, ובלשון הרמב"ם<sup>51</sup>: „מרה עד יהכ"פ לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדניהן . . כיון שהגיע יום הכיפורים תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן“.

און דאָס איז דער רמב"ם מבאר ומחדש, אַז כשם ווי באַ (זכירת) שבת איז עיקרה ניט (אַזוי) דער ענין שלילי שבה (העדר המלאכה), נאָר דער ענין חיובי שבה (מנוחה) — עד"ז איז דער חיוב סיפור ביצי"מ ניט (אַזוי) אין דער שלילה, די יציאת בני" פון עבדות ורשות פרעה, נאָר בעיקר אין דעם ענין חיובי — זייער ווערן בני חורין.

און ווי דער רמב"ם איז דאָס מדגיש גלייך אין דער צווייטער הלכה, אַז אפילו אין דעם סיפור ביצי"מ אינעם אופן הכי נמוך ופשוט — דהיינו, ווי מ'דערציילט עס צו אַ בן „קטן או טפש“ — איז בשעת אַז „אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים“, פירט ער אויס ניט בקיצור (ווי עס וואָלט געפאַסט מער, לכאורה, איז דער אמירה צו אַ „קטן או טפש“) אַז „ובלילה הזה יצאנו משם“ וכיו"ב, נאָר — „ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות“, וואָס איז מפרש ומדגיש (ניט נאָר די יציאה ממצרים פדה אותנו, נאָר) אַז דער אוי-בערשטער<sup>52</sup> האָט אונז געמאַכט בני חורין.

— כי המצוה לספר ביצי"מ היא לא (רק) מה שיצאנו ממצרים, כ"א (בעיקר) „לספר בנסים ונפלאות כו“ (של הקב"ה), כנ"ל סעיף ה.

(48) ה"ר יו.

(49) וממשיך שם בהלכה ז (ואילך) ע"ד חיוב ד' כוונות, ששייך לענין החירות (ראה שם ה"ט). וראה בארוכה לקו"ש ח"א שיתח' א' לפ' וארא. חל"א ע' 55 ואילך.

(50) לך טו. יג. וראה פרש"י שם. פרש"י פרשתנו יב, מ. וברש"י שם, מא (ממכילתא): כיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין.

(46) הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ד.

(47) כההדגשה, פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות — ולא „יצאנו מעבדות לחירות“ וכיו"ב

(\*) ברמב"ם הוצאה הנ"ל הובא שכ"ה גירסת א' הדפוסים, ובכמה כתי' הגירסא „גדה אותנו הקב"ה“ ויצאנו לחירות. אבל בכל הדפוסים ושאר כתי' הוא כלפנינו.

מ'איז א פאלק (וואס דאס איז לעולם, עס עולם) איז מען בני חורין.<sup>51</sup>

און ווי דער רמב"ם איז דאס מדגיש אין המשך הפרק<sup>52</sup>, אז דאס וואס „צריך . . לסיים בשבח“, איז דאס וואס „מסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות“<sup>53</sup> וקרבנו ליחודי<sup>54</sup>, וכן . . מסיים בנסים ובנפלאות שנעשה לנו ובחירותינו“<sup>55</sup>.

יו"ד. שוין גערעדט פיל מאל<sup>56</sup>, אז בשעת מען לערנט אפ איין ענין פון א צווייטן, כאטש אז לכאורה איז דער לימוד בלויז א ראי' פאר אונז (בכדי מיר זאלן וויסן דעם ענין דארפן מיר עס אפ-

לערנען פון צווייטן ענין), אעפ"כ מצד שלימות התורה (ובמילא — תכלית הדיוק אין אלע אירע פרטים), מוז מען אננעמען אז בפנימיות הענינים<sup>57</sup> איז דער ענין המלמד (ניט נאר קובע ומלמד דעם אופן פון דבר הנלמד, נאר ער איז אויך) דער טעם אדער די סיבה פון דעם ענין הנלמד (עצמו, אדער עכ"פ פון זיין המשכה און גילוי צו אונז).

בנדו"ד זעט מען דאס באופן גלוי<sup>58</sup>. וכידוע<sup>59</sup> אז אין דברי הרמב"ם בספרי זיינען דא ענינים פון פנימיות התורה, זיי זיינען אבער דארט ניט בגלוי, נאר באהאלטענערהייט ובדרך רמז<sup>60</sup>.

ס'איז<sup>61</sup> מבואר אין חסידות אז די צוויי ענינים הנ"ל אין שבת — די שביתה פון מלאכה (כי בו שבת מכל מלאכתו) און די שביתה ומנוחה חיובית (וינח ביום השביעי) — זיינען צוויי מדריגות אין שבת: שבת דלילה (ובסעודות שבת —

51) וראה גבורות ה' פס"א דבגאולת מצרים קבלו בני מעלה עצמית דבני חורין ואין המקרה דגלות שלאח"ז מבטל זה כלל (וראה שם פנ"ב). ועיין זח"ב מ, א. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת, תשמ"ו ושלח"צ) ע' קפה. וראה לקו"ש ח"ז ע' 88 והערה 74 בפ"י משי"א בהגדה „אילו לא הוציא הקב"ה כו' משועבדים היינו כו'“.

52) ה"ד.

53) עפ"י יומתק זה שהרמב"ם מקדים „מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו . . כופרים . . ומסיים בדת האמת שקרבנו כו'“, ואח"כ כותב „וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו כו' ומסיים בנסים ובנפלאות כו'“ — דלכאורה, הרי בהגדה מקדימים (גם לנוסח הרמב"ם) אמירת „עבדים היינו“ לאמירת „מתחלה עופ"ז היו אבותינו“ (וראה אבודרהם פ"י עבדים היינו. הגש"פ קה"ת שם (ע' יד)) — כי עיקר הענין דסיפור ביצי"מ דבני נעשו בני חורין, הוא בזה „שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבנו ליחודי“.

54) ראה רבינו מנוח לרמב"ם שם: ויצ"מ חזקה אמנות השם והשאיירה אותה לדורות בראותם שינוי הטבע בנפלאות ההם. — עפ"י יובן ויומתק הקשר דב' הענינים שברמב"ם שם.

55) להעיר ש"ג ברמב"ם (הובא ברמב"ם הוצאה הנ"ל) „בחירותינו“ (כלי ואין). ולהעיר מנוסחת הרמב"ם בהגדה שלו פסיקא לפיכך: למי שעשה לנו . . הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה.

56) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 241. ח"ז ע' 26.

57) ראה עד"ז דרמ"צ (כב, ב) בנוגע למצות אכילת מצה ושאר המצות שבענין זכירת יצי"מ, שזה שעי מצות אלו „תקבע בלבבינו האמונה“ מפני שיצי"מ הוא „אות ומופת גמור בחידוש העולם כו'“ (חינוך מצוה כא) — הוא לפי שבפנימיות הענינים, המצה וכן אמירת ההגדה כו' יש בהם עצמם כח לחזק את האמונה.

58) להעיר גם על הצד השווה דשבת וזכירת יצי"מ, דשניהם ענינם לקבוע האמונה בחידוש העולם (ראה מר"ג ח"ב פליא. חינוך שם, מצוה לא-לב. רמב"ן ואתחנן ה, טו. וראה אברבנאל למר"ג שם).

59) ראה ספר השיחות הש"ת ע' 41 ובהערה שם. לקו"ש ח"ג ע' 768 ובהערה שם.

60) לדוגמא — הידוע (שה"ג להחיד"א מ' רמב"ם) דברי ר' דוד הנגיד (נכד הרמב"ם): כי משנה תורה שהיבר זקנו הרמב"ם מתחיל בשם המפורש יסוד היסודות ועמוד החכמות.

61) בכל הכא לקמן ראה בארוכה לקו"ת בהר מב, ג ואילך. סידור קפת, א ואילך. שער האמונה פט"ו ואילך. המשך תרס"ו ע' תקמג ואילך. המשך תער"ב ח"ב ד"ה ראה אנכי (ע' אק) ומאמרים שלאחריו. ובכ"מ.

יומא דשבתא — דער גילוי פון אור  
הסובב כל עלמין, וואס איז העכער פון  
התחלקות און התלבשות אין דער עשי'  
ומלאכה — מנוחה בעצם.

און דעריבער געפינט מען אז פון אלע  
ימים טובים ווערט בפירוש נאר פסח  
אָנגערופן „שבת“<sup>64</sup>. ווייל די נסים  
ונפלאות שלמעלה מהטבע לגמרי בא  
דער גאולה פון מצרים זיינען פאָר-  
בונדן מיט דער (העכערע) מדריגה פון  
שבת.

און דאָס איז מבואר ברמב"ם אז דער  
„לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו  
במצרים . . שנאמר וזכור את היום הזה“  
איז „כמו שנאמר וזכור את יום השבת“.  
והיינו, אז דער ענין חיובי פון „לספר  
בנסים ונפלאות“ דיצי"מ נעמט זיך פון  
„זכור את יום השבת“ — פונעם ענין  
חיובי פון שבת ומנוחה מצ"ע, וואָס  
זייענדיק אַ מדריגה וואָס איז לגמרי  
העכער פון וועלט קומט זי אַראָפּ אין  
וועלט באופן פון נס ופלא (ניט נסים  
המלוכשים אין טבע).

און מצד דעם גופא איז געוואָרן די  
שלימות החירות פון אידן אין אַן אופן,  
אז פון דעמאלט אַן קענען זיי שוין מער  
ניט זיין קיין עבדים<sup>65</sup>;

ווייל די גאולה נעמט זיך פון בחי'  
שבת, עלמא דחירו<sup>66</sup>, און מצד דעם  
זיינען אידן אויפגעהויבן געוואָרן  
העכער פון די מצרים וגבולים פון סדר  
ההשתלשלות<sup>67</sup>,

הראשונה), און שבת דיומא (סעודה  
שני'):

כללות ענינה פון שבת איז וקראת  
לשבת עונג<sup>68</sup>, דער ענין העונג — און  
אין דעם תענוג זיינען דא צוויי  
מדריגות: דער תענוג פון דעם וואָס ער  
איז שובת ממלאכתו, דהיינו (ווי דאָס איז  
בדוגמא באַ דעם אדם למטה) אז זיינע  
כוחות, וועלכע זיינען נמשך ונתצמצם  
אין דער עשי' און מלאכה, זיינען חוזר  
למקורם אין נפש, און פון דעם האָט ער  
תענוג. אָבער דער תענוג איז נאָך פאָר-  
בונדן מיט מלאכה, ער קומט צו זיך פון  
זיין האַרעוואָניע, און אויך אַ תענוג  
פרטי, פאָרבונדן מיט דער (שביתה פון  
דער) עשי' פרטית.

למעלה מזה איז דער תענוג וואָס איז  
פאָרבונדן מיט מנוחה בעצם (וואָס קומט  
נאָך דעם תענוג משביתה ממלאכה),  
וואָס דעמאלט ווערט נתגלה עצם  
התענוג וואָס איז העכער פון האָבן אַ  
שייכות מיט די פרטי העשי' פון דער  
מלאכה, און — מלאכה בכלל.

וואָס דאָס זיינען די צוויי מדריגות  
„זכור“ ו„שמור“<sup>69</sup>: שמור איז „לנוקבא“  
וואָס דאָס איז שייך צו שבת דלילה;  
ובכללות באלקות איז דאָס די מדריגה  
פון אור הממלא כל עלמין, וואָס האָט אַ  
שייכות צו וועלט — וואָס בששת ימי  
החול ווערט דער אור נמשך ונתצמצם  
כביכול אין וועלט, און בלילא דשבתא  
(ביי דער שביתה ממלאכה) איז „בטל  
הלבוש“, עס איז מאיר בגילוי.

און „זכור לדכורא“ די מדריגה פון

64) שער האמונה שם. וראה לקוטי אמור לו, ב.

65) ראה גבורות ה' דלעיל הערה 51.

66) ראה לקוטי שם, ג. ר"ה ס, ב. וש"נ.

67) תו"א שם.

62) ישעי' נח, יג.

63) ראה גם תו"א עא, ג ואילך.

און די שלימות בזה וועט זיין בגאולה  
העתידה בקרוב ממש, וואס עס וועט זיין  
א חירות וגאולה אמיתית ושלימות  
בגלוי, און אויך נסים ונפלאות בגלוי,  
„כימי צאתך מארץ מצרים אראנו  
נפלאות“<sup>68</sup>, ובמיוחד ביום שכולו שבת

ומנוחה לחיי העולמים<sup>69</sup>.

(משיחת אהש"פ תש"מ)

68) ראה שער האמונה שם פט"ז.

69) ראה יהל אור לתהלים עה"פ מזמור שיר  
ליום השבת ובמילואים שם.

## בשלח

די תמ"י איז נאך שטארקער: אידן האבן דאך געוואוסט אז „בהוציאך את העם ממצרים תעבדו את האלקים על החר הזה" — אז פון ים סוף גייען זיי צו מ"ת; און נאכמער — זיי האבן גע- ציילט די טעג ביז מ"ת (מצד זייער השתוקקות צו קבלת התורה)<sup>10</sup> — היינט ווי איז שייך, אז נאך דעם אלעם, האט ביזת הים תופס מקום געווען ביי זיי — מער ווי (גיין און היילען זיך צו) מתן תורה! הי"ף — פון דעם ציילן, וועל- כער איז געווען אויך ביים לקיחת ביזת הים!

מוז מען זאגן, אז דאס וואס די אידן האבן ניט געוואלט אפלאזן די ביזת הים, איז ניט געווען דערפאר וואס כסף וזהב מצ"ע האט ביי זיי געהאט אזא חשיבות, נאר ווייל זיי האבן גערעכנט אז דאס — זייער האבן ביזת הים — איז דער רצון ה'.

[און דאס איז אויך דער קשר צווישן דעם פירוש אין „בעל כרחם" (אז דאס איז געווען מצד דער טרדא אין „ביזת הים") מיטן פירוש<sup>12</sup> אז אידן האבן ניט

א. אויפן פסוק „ויסע משה את ישראל מים סוף", שטייט אין מדרש<sup>2</sup> — און רש"י ברענגט עס אראפ בפירושו עה"ת — „הסיען בעל כרחם" (משה האט געצוואונגען די אידן אוועקצוגיין פון ים סוף), ווי חז"ל זיינען מבאר, אז אידן זיינען געווען פארנומען מיט „ביזת הים" (וואס „גדולה היתה" . . . מביזת מצ- רים"), און האבן דערפאר ניט געוואלט אוועקגיין פון ים סוף.

איז שווער צו פארשטיין: בשעת קריעת ים סוף האט זיך דאך דער אויבערשטער באוויזן צו אידן — „בכבודו נגלה עליהם" (ווי אידן האבן געזאגט „זה אל-לי" — „מראין אותו באצבע"'), ביז אז „ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים"; און דאס האט געפועלט אויף אידן אז זיי האבן גע- זאגט שירה להקב"ה, דברי שבח והודי' —

ווי אזוי, נאך דעם אלעם, זיינען אידן אזוי טרוד ומושקע אין „ביזת הים"?! וואס פאר א באטרעף האבן ביי זיי גע- האט כסף וזהב לגבי דער התגלות הש- כינה פון קרי"ס?

כ' מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים (מכילתא שבהערה הקודמת). וראה לקו"ש ח"א ע' 58 שוה"ג להערה 20.

(9) שמות ג, יב.

(10) אגדה הובאה ברין סוף פסחים. וראה חינוך מצוה שו.

(11) משא"כ ע"ד הפשט — ראה לקו"ש ח"ד (ע' 6 ובהערה 34) שכוונת רש"י (דברים א, א ד"ה מול סוף) ב, מהמרו בים סוף" היא לזה שלא רצו לנסוע מים סוף, ולהעיר ממחז"ל (מכילתא פרשתנו יג, יט. סוטה יג, א) שכל ישראל עוסקין בבזוה ומשה עוסק במצות.

(12) צרור המור (בשם מדרש הנעלם. וראה זהר פרשתנו ט, א). טור הארוך. צידה לדרך (בשם הרי"א אשכנזי). ועוד.

(1) פרשתנו טו, כב.

(2) תנחומא (באבער) פרשתנו טז. יל"ש (בשם התנחומא) ומדרש לקח טוב עה"פ. וכ"ה לדיעה א' במכילתא עה"פ, אבל לא מטעם שהיו טרודים בבית הים (כ"א מטעם אחר, ע"ש).

(3) תנחומא ורש"י שם.

(4) רש"י שם, ממכילתא בא יב, לו. ועוד.

(5) ל' רש"י פרשתנו טו, ב.

(6) פרשתנו שם.

(7) רש"י שם, ממכילתא עה"פ.

(8) להעיר שא' מתנאי נבואה ש, לא יהא יצרו מתגבר עלי' (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ו). ובדאי שכן ה' אצל בני בעת דרגת נבואה דקרי"ס שראתה